

Broekzijdestraat 6
NL 6986 CK ANGERLO

tel. 0313-482 972
fax 0313-482 592
direct 0653-14 60 14
email office@cubicsquare.nl

www.cubicsquare.nl

Winning van grof zand uit de Noordzee heeft een duwtje nodig

17 juni 2003

Aanleiding

In een informeel overleg van ambtelijk en bedrijfsmatig betrokkenen zijn een aantal probleempunten naar voren gekomen, die de economische mogelijkheid van winning van beton- en metselzand (BMZ) van het Nederlands Continentaal Plat (NCP) beperken. Het LCCOP heeft Cubic Square B.V. gevraagd deze te verwoorden en te adviseren hoe de winning van grof zand van zee kan worden verwezenlijkt.

Situatie

De mogelijkheden in Nederland van winning op het land van met name BMZ raken beperkt door belangen op het gebied van ruimtelijke ordening. Verwacht kan worden dat de winningsmogelijkheden op de Noordzee hierin minder beperkingen kennen en nieuwe mogelijkheden voor nationale productie van BMZ bieden.

Tot op heden wordt slechts op beperkte schaal BMZ gewonnen vanaf de oppervlakte van de zeebodem nabij de Waddeneilanden. Dieper in de zeebodem is een grotere voorraad BMZ aangetoond. Het bedrijfsleven moet antwoorden vinden om deze voorraad economisch (markt, marktprijzen) en bedrijfseconomisch (technieken, werkwijzen) winbaar te maken.

Winning van het dieper gelegen grove zand is echter nog niet op gang gekomen. In tegenstelling tot een trend van de Rijksoverheid meer marktwerking en minder beleid hierin te maken, lijkt een stimulering nodig.

Rijksbeleid

Als belangen van het Rijk rond de winning van zeezand kunnen genoemd worden:

- 1 de beperking van de kosten van het onderhoudsbaggerwerk in de vaargeulen, de openbare beschikbaarstelling van ophoogzand tegen zo laag mogelijke tarieven, en het tot stand brengen van grote infrastructurele werken op zee en kustverdedigingswerken tegen zo laag mogelijke kosten. Hierdoor kan veel ophoogzand goedkoop beschikbaar komen, waartegen het ophoogzand dat met de winning van grof zand wordt meegewonnen moet concurreren en daardoor vaak beneden de kostprijs op de markt moet worden afgezet. De genoemde Rijksbelangen zijn dus strijdig met het belang van het bevorderen van de winning van grof zand op zee voor de productie van BMZ.
- 2 De door het Rijk voorgestane en gehanteerde openbare gunning van overslagputten gaat gepaard met een korte contractduur. Het terug verdienen van gedane investeringen door de baggeraar om aanvoer van BMZ mogelijk te maken is daardoor onzeker. Het belang van regelmatige inbreng van concurrentie is hier dus strijdig met het bevorderen van de winning van BMZ van zee.

- 3 Doordat er hoge baggercapaciteiten nodig zijn bij de uitvoering van kust- en zeewerken, lijken koppelingen met gelijktijdige winning van grof zand uit de diepere grovere zandlagen voor de productie van BMZ moeilijker uitvoerbaar.
- 4 Naast deze uitvoeringsbelangen heeft het Rijk belang bij het verminderen van de druk op de Ruimtelijke Ordening vanuit fors ruimtebehoevende landwinningen.
- 5 Het Rijk heeft in internationale verhoudingen belang bij althans een zekere mate van zelfvoorziening inclusief het dragen van de lasten daarvan op eigen territorium.

Problemen

Het wordt als een probleem gezien dat voor het winnen van BMZ vanaf zee meerdere losstaande procedures nodig zijn. Dit betreffen publiekrechtelijke procedures zoals voor vergunningen en voor milieu-effect rapportage bij ontbrekend ontgrondingsbeleid voor dieper winnen, procedures voor terugstorten, overslagputten, aanlandings-vergunningen, installatievergunningen en procedures inzake de ruimtelijke ordening. Het betreft ook privaatrechtelijke overeenkomsten zoals terreinbeschikbaarheid voor overslag en overeenkomsten met Domeinen. Het samenspel en samenstel van deze procedures maakt de uitkomst van initiatieven onzeker.

Naast een afdekkende laag ophoogzand in de bodem van de Noordzee, bevat ook de onderliggende laag grof zand veel ophoogzand. In de huidige situatie kan dit ophoogzand niet kostendekkend worden meegewonnen en afgezet, omdat met minder kosten ophoogzand kan worden aangevoerd vanaf oppervlaktewinningen meer nabij de aanlandingslocaties. Nu de productie van BMZ in de toekomst door het Rijk wordt overgelaten aan de markt voor BMZ, gaat de markt voor ophoogzand de mogelijkheid van BMZ winning vanaf het NCP sterker negatief beïnvloeden. BMZ kan dus niet los gezien worden van ophoogzand.

Oplossingsrichtingen

Regulerende heffingen

Om de productie van BMZ vanaf het NCP te bevorderen zal de beschikbaarheid van landgewonnen zand door een terughoudend vergunningenbeleid beperkt moeten worden. Hierdoor neemt de vraag naar zand vanaf zee toe. Dit kan ondersteund worden door een heffing te leggen op op land gewonnen zand en op zand verkregen vanuit import. Een Belasting Oppervlaktedelfstoffen (BOD) zal bij huidige politieke trends minder haalbaar zijn. Wel is het instellen van een kostenvergoedende bestemmingsheffing op ontgrondingsvergunningen op land inzetbaar, ten goede van een studiefonds (LCCO ?) ten behoeve van BMZ van zee.

Domeinenvergoedingen

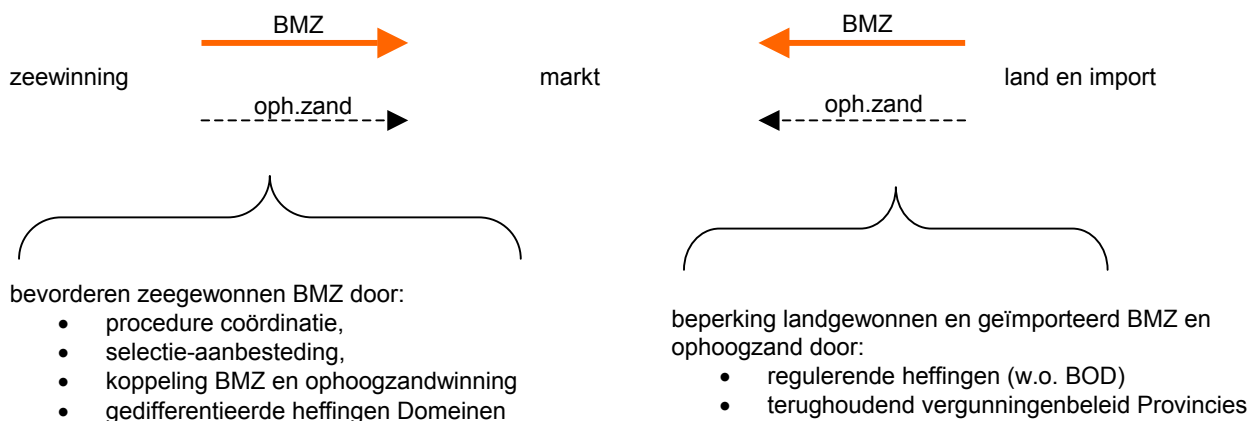
De verhouding tussen het te winnen volume ophoogzand van zee zonder c.q. met BMZ-winning is door een regulerende Domeinheffing in het voordeel van BMZ-winning te beïnvloeden. Op het gecombineerd winnen van ophoog- en BMZ kan minder worden geheven, terwijl op het winnen van alleen ophoogzand juist meer kan worden geheven. Door zo te differentiëren in Domeinheffingen op aanvoer met of zonder BMZ, kan de totale opbrengst voor de Staat en ook de totale last voor de bouwbranche daarbij gelijk blijven.

Vergunningenbeleid

In het vigerende vergunningenbeleid voor ontgronden kan een koppeling gelegd worden tussen ophoogzand en BMZ vanaf het NCP. In een dergelijke vergunning uit de Ontgrondingenwet kan naast de winning van ophoogzand op zee de gelijktijdige of opvolgende winning van BMZ verplicht worden gesteld. Ook kunnen losstaande vergunningen voor ophoogzandwinning ten behoeve van grote werken en kustsuppleties zo op geconcentreerde plaatsen de grove zandlaag bloot leggen. Overdimensionering van onderhoudsbaggerwerk kan in vergunningen beperkt worden, en meer algemeen zullen ontgrondingsvergunningen verleend aan het Rijk zelf, niet ten koste mogen gaan van het RO-belang van winning van zand op zee.

Aanbestedingsbeleid

Er kan een koppeling gelegd worden tussen het aan te besteden gebruik van overslagputten aan de kust en de mate waarin daarbij BMZ beschikbaar kan komen. Een aanbesteding kan het beste plaatsvinden in een openbare Europese onderhandelingsprocedure met voorafgaande selectie van bedrijven. Geselecteerde marktpartijen worden uitgenodigd een plan van aanpak in te dienen en te offeren, waarna een finale selectie plaatsvindt op basis van vooraf gestelde criteria, waarvan zowel de laagste beschikbaarstellingsprijs van zee-ophoogzand vanaf het NCP als de mate van de BMZ productie uit zeezand deel uitmaken. Voorwaarde is het in afschrijvingstermijnen langjarig beschikbaar zijn van de overslagmogelijkheden. Uitgesloten moet worden dat ophoogzand vanaf het NCP (uitgezonderd ophoogzand uit onderhoudsbaggerwerk) zonder bijhorende BMZ-verplichtingen kan worden aangeland.

Pleidooi

Samenvattend is het noodzakelijk de produktie van beton- en metselzand vanaf zee met beleidsinvulling niet te belemmeren, maar juist te stimuleren. De volgende overheidsinitiatieven passen reeds nu binnen de huidige regelgevingen:

1. In het vooruitzicht stellen van de gecombineerde winning van ophoogzand en BMZ van zee in langjarige overeenkomsten (*V&W en Financiën*)
2. Innovatief aanbesteden van het gebruik van overslagputten: d.w.z. met selectie van bedrijven naar de mate waarin ook BMZ zal worden aangeland (*V&W en Financiën*)
3. Koppelen in de ontgrondingsvergunningen van de winning van ophoogzand op het NCP (ook voor grote kustprojecten) aan het tevens winnen van BMZ op het NCP (*V&W*)
4. Opleggen van een gedifferentieerde Domeinheffing tussen ophoogzandwinning van zee met of zonder BMZ (*Financiën*)
5. Instellen van een regulerende (studiefonds-) heffing op landgewonnen en zo mogelijk geïmporteerd zand (*V&W en Provincies*)
6. Voltooien van de onderzoeken naar het voorkomen van grof zand op het NCP (*LCCO*)
7. Afronden van het M.E.R. dieper winnen op het NCP, ook gezien belangen van winning t.b.v. grote kustprojecten (*LCCO*)

Als probleemhouder zou de Ruimtelijke Ordening deze initiatieven op gang moeten brengen (*VROM*), terwijl alle betrokkenen meer kunnen toezien op de daadwerkelijke toepassing van deze beleidsmogelijkheden (*LCCO en bedrijven*).

.....
Overslagmogelijkheid Crossterrein IJmuiden

ACHTERGRONDEN

Geologische gegevens

Alhoewel uit onderzoek blijkt dat aan de oppervlakte van de zeebodem vaak fijnere zanden liggen, worden plaatselijk grove zandafzettingen relatief ondiep in het zeebodemprofiel aangetroffen. Binnen de praktijk van het huidige ontgrondingenbeleid op de Noordzee komen deze afzettingen bij toeval aan het licht bij de toegelaten ondiepe winningen tot een diepte van maximaal 2 meter op het NCP en maximaal 5 meter in de geulen. Deze afzettingen hebben in een enkel geval een dusdanige kwaliteit, dat ze op z'n minst bij kunnen dragen aan de productie van zand voor de "overige toepassingen" van BMZ. Actueel is dat ten noorden van de Waddeneilanden uit de zeebodem ondiep zand gewonnen wordt dat voor de productie van BMZ wordt ingezet.

Op initiatief van een aantal provincies en het Rijk is in 2001 en 2002 door de PIA werkgroep Zeezand onderzoek verricht naar de aanwezigheid van grof zand in de diepere bodem van de Noordzee, dat geschikt is voor de productie van beton- en metselzand. Hiertoe zijn tot maximaal 25 meter beneden de zeebodem boringen uitgevoerd, met name in de formatie van Kreftenheye. Deze formatie van Kreftenheye kent een zuidelijke en een noordelijke tak. De zuidelijke tak loopt ter hoogte van Hoek van Holland en Voorne Putten naar het westen zeewaarts. De noordelijke tak wordt als een oost west lopende afzetting ter hoogte van IJmuiden–Schoorl aangetroffen. Beide takken worden afgedekt met een deklaag van over het algemeen fijner zand. In de zuidelijke tak zijn in de formatie van Kreftenheye grove zanden aangetroffen die geschikt zijn voor de productie van beton- en metselzand. In de noordelijke tak lijkt de aanwezigheid van grof zand minder het geval dan in de zuidelijke tak. Meer noordelijk in het NCP, waar glaciale en fluviatiele afzettingen in de bodem van de Noordzee worden aangetroffen, welke vermoedelijk lokaal grove zanden bevatten, is nog geen onderzoek verricht.

Ondanks dat de aanwezigheid van BMZ is aangetoond, is van uitbating van deze voorraden nog nauwelijks sprake.

Concreet geval IJmuiden

De vaargeul ten behoeve van de bereikbaarheid van de haven van IJmuiden wordt op diepte gehouden middels baggeren ten behoeve van de zandwinning. Hierbij wordt het grootste deel gestort in de Fortput (overslagput in de buitenhaven van IJmuiden). De verhuur van de Fortput door Domeinen staat procedureel los van het onderhoudscontract met RWS voor de vaargeul, maar deze zijn in de praktijk wel aan elkaar gekoppeld. Krijgt men het recht om zand over te slaan, dan moet men vervolgens bij RWS directie Noordzee een contract af sluiten voor het winnen van zand in de IJ-geul of een vergunning aanvragen voor het winnen van zand op het NCP, d.w.z. buiten de IJ-geul. De huidige vergunningen ten zuiden van de vaargeul kennen voornamelijk geen koppeling met het recht om zeezand over te slaan in de Fortput. Het is wel noodzaak deze vergunningen nabij de haven te verkrijgen, om met korte transportafstanden een lage verkoopprijs in IJmuiden te kunnen garanderen. Het recht om in de Fortput te mogen overslaan wordt verkregen door met de Dienst der Domeinen een privaatrechtelijke overeenkomst af te sluiten (akte van verhuring), zijnde het resultaat van een openbare inschrijving waarbij de verhuring tegen een vastgestelde prijs aan die inschrijver wordt vergund, die tegen de laagste prijs eenieder zeeophoogzand zal beladen. De contractduur is door het Rijk vanwege de wens van combinatie met onderhoudsbaggerwerk van de buitenhaven en IJ-geul gekoppeld aan het onderhoudscontract daarvan.

Dit werk is momenteel gegund aan de combinatie Zeezand IJmuiden (Boskalis BV en Ballast Nedam Nederland BV). Deze combinatie heeft hiervoor in IJmuiden de beschikking (bij vergunning) over de Fortput (onderwaterdepot), een contract om in de IJ-geul zeezand te winnen en over materieel voor de uitvoering van het werk. Het op diepte houden van de vaargeul is vanwege de omvang van het werk geen dagtaak, het winnen van zand wel. Aan Zeezand IJmuiden is derhalve tevens een ontgrondingsvergunning verleend voor een gebied direct ten zuiden van de vaargeul. Het zand dat thans in beide concessiegebieden wordt gewonnen wordt in de Fortput gestort. Al naar gelang de vraag naar ophoogzand in het achterliggende land wordt uit de Fortput zand gewonnen voor de grondstoffenmarkt in Nederland. Het afzetgebied strekt zich uit tot in de provincie Utrecht.

Bij de ondiepe winning van ophoogzand in de concessie ten zuiden van de IJ-geul wordt meer dan incidenteel en vaak bij toeval grof zand (ca. 600 mu) in de beun aangetroffen. Een dergelijke lading wordt nu vermarkt als ophoogzand, maar zou verwerkt kunnen worden voor de "overige toepassingen" van BMZ als daarvoor de productiemiddelen aanwezig zouden zijn. Ten behoeve hiervan is een apart depot noodzakelijk voor de tijdelijke opslag van dat grovere zand. Van uit deze opslag kan dat zand dan in een scheidings- en classificeerinstallatie bewerkt worden en vermarkt worden. Voorts kan de realisatie van een dergelijke installatie de exploitatie lonend maken van grove zand afzettingen die in de formatie van Kreftenheye aan de noordkant van de zuidelijke tak zijn aangetoond. Ook is in deze installatie de verwerking denkbaar van grof zeezand dat ten noorden van de Wadden wordt gewonnen.

Bepalend voor deze bovenstaande opties is gedurende een langere periode het kunnen beschikken over de combinatie van een overslagput en een tweede depot met verwerkingsinstallatie. De Fortput wordt gegund voor 4-5 jaren. Daarna vindt opnieuw inschrijving en gunning plaats. Door Zeezand IJmuiden wordt de vergunningenperiode van 4-5 jaar als kort ervaren. In elk geval niet lang genoeg om ter plaatse te investeren in productiemiddelen voor de verwerking en bewerking van het mee gewonnen grove zand tot zand voor "overige toepassingen" dan wel BMZ. Zeezand IJmuiden heeft een conceptplan gereed waarin op een locatie binnendijs tot verwerken en bewerken kan worden overgegaan van grof zeezand. Het bedrijf huivert echter de noodzakelijke investeringen te doen. De oorzaak van deze huivering komt door het feit dat het huidige gunnings- en vergunningenbeleid, bij afloop van de gebruiksovereenkomst "Fortput", het bedrijf geen zekerheden biedt voor een (langdurende) continuering van de bedrijfsactiviteiten ter plaatse.

Grote infrastructuurwerken aan de kust

Er zijn plannen voor windmoleninstallaties op zee, een nieuw vliegveld in zee (Flyland) en een uitbreiding van de Rotterdamse haven (2^e Maasvlakte). Voor de laatste twee projecten is t.z.t. een aanzienlijke hoeveelheid ophoogzand nodig, dat aannemelijk in de zee zal worden gewonnen. Om vaarafstanden en het invloedsgebied te beperken, zal zo'n ophoogzandwinning bijvoorkeur in de diepte plaats moeten vinden. Een dergelijke grootschalige winning van ophoogzand kan over een groot oppervlakte de diepere laag van Kreftenheye bloot leggen. Hierdoor wordt de bereikbaarheid van de grove zandafzettingen in deze laag vergroot. Ook voor het Rijksbelang zou het derhalve zinvol zijn tijdig een Regionaal Ontgrondingsbeleid Noordzee (RON) waarin diepere winning mogelijk wordt gemaakt, voor te bereiden. Dit kan door een herstart te maken met de nu voortijdig beëindigde mer-procedure diepere BMZ winning op de Noordzee. Indien met de werkzaamheden van bovengenoemde projecten in 2008 wordt gestart, dan kunnen in 2015 de eerste tonnen BMZ uit zee vermarkt worden.